

УДК 343.9/343.352

Гега Петро Терентійович –
начальник відділу Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Реалії прояву та протидії корупції у сфері земельних відносин в Україні

Під призму аналізу результатів роботи правоохоронних органів характеризується стан корупції у сфері земельних відносин в Україні та ефективність її протидії.

Ключові слова: земля, сфера земельних відносин, злочинність, корупція, правопорушення, протидія корупції.

Постановка проблеми. Протидія корупції уже тривалий час залишається однією із найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої є надзвичайно важливою справою для багатьох країн світу, в тому числі й України.

З метою протидії корупції в Україні прийнято низку антикорупційних законів та інших нормативних актів, запроваджено систематичне проведення організаційних і практичних заходів. Проте, прийняті закони та вжиті заходи не змінили ситуацію на краще. За даними міжнародної громадської організації Transparency International, рівень корупції в Україні не лише залишається високим, а й щорічно зростає.

Так, за Індексом сприйняття корупції, Україна з 134-го місця у 2010 році (із 178 країн) опустилася до 152-го місця (із 185 країн) у 2011 році, розділивши його з Таджикистаном. За 10–бальною шкалою Україна отримала 2,3 бали, тим самим погіршивши свій показник у порівнянні з 2010 роком – 2,4 бали.

На думку представника контактної групи Transparency International в Україні, такий низький показник є наслідком того, що стратегія боротьби з корупцією в державі носить переважно декларативний характер [1].

Усе більшого поширення набуває корупція в економічних сферах діяльності держави, у тому числі тих, що регулюють земельні питання. За результатами деяких досліджень та опитувань вбачається, що одними з найбільш корумпованих відносин є ті, що виникають у сфері землекористування.

На думку правоохоронців, найбільше корупція проявляється у сфері землеустрою у таких основних напрямках:

1. Надання недостовірної інформації, наприклад, щодо цільового використання або наявності вільних земель чи земель запасу.

2. Відмова в наданні права власності чи оренди через неправомірне застосування законодавства.

3. Затягування часу оформлення права власності на земельну ділянку в органах влади, які оформлюють та виготовляють державні акти на право власності. Затримка з видачею всіх відповідних документів і погоджень у різних інстанціях. Така ситуація може бути викликана штучно посадовими особами різних інстанцій та відповідно провокує громадян до прискорення процедури за “подарунки” та різні “послуги” [2].

Стан дослідження. Питання протидії правопорушенням у сфері земельних відносин, особливості виявлення та розкриття злочинів розглядалися у працях В. Б. Авер'янова, С. Н. Баліної, І. А. Дмитренко, М. І. Єропкина, Б. В. Єрофєєва, Н. Д. Казанцева, О. С. Мірошніченко, О. Ю. Татарова.

Питання корупції в Україні досліджували Л. В. Багрій-Шахматов, М. І. Бажанов, В. І. Борисов, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, В. С. Зеленський, О. Г. Кальман, М. В. Камлик, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, Є. В. Невмержицький, І. В. Сервецький, І. К. Туркевич, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур та ін. Проте, безпосередньо питання корупції у сфері земельних відносин досліджені ще недостатньо.

Метою статті є визначення реального стану корупції у сфері земельних відносин і виявлення недоліків у роботі правоохоронних органів щодо протидії цьому негативному явищу.

Виклад основного матеріалу. На думку низки експертів, корупція й хабарництво у сфері земельних відносин є найпоширенішими економічними злочинами. Окремі з них пояснюють це неврегульованістю питань власності на землю в Україні. Проте, одне лише ухвалення законів, які конкретизують право власності на землю, не змінить ситуацію на краще. Інші вважають, що боротьба з корупцією використовується для переділу впливу на земельні питання і чим більше викрито злочинів, тим активнішою вважається така боротьба.

Прикладом поширеності злочинності у сфері земельних відносин, активності та якості результатів роботи правоохоронних органів є статистичні дані. Але при цьому слід пам'ятати, що офіційна статис-

тика про правопорушення у сфері земельних відносин, у тому числі про земельну корупцію в Україні, є лише вершиною піраміди, яка характеризує не стільки поширеність злочинності, скільки активність роботи правоохоронних органів та вміння її виявляти, зважаючи на рівень латентності злочинів, учинених у сфері економіки. Взаємопов'язаність цих факторів можна простежити, аналізуючи статистичні дані про кількість викритих злочинів упродовж певного періоду. Однак, робити будь-які категоричні висновки на підставі таких даних не варто. Лише оцінюючи в сукупності всі фактори можна дати об'єктивну характеристику рівня злочинності у зазначеній сфері діяльності, вказати на активність чи бездіяльність правоохоронних органів. Порівняльна характеристика статистичних показників (більше – менше) у відриві від оцінки їх якісної сторони справляє невірне враження як про поширеність злочинності, так і результативність роботи правоохоронних органів.

Наприклад, у 2007 році було викрито 1487 злочинів у сфері земельних відносин [3], у 2008 році вже у два рази більше – 2618 [4], а у поточному році викрито у півтора рази менше. Це лише констатація фактів щодо кількості викритих злочинів, але аж ніяк не характеристика її рівня або стану поширеності.

За даними оперативного звіту про результати діяльності органів внутрішніх справ за пріоритетними напрямками роботи за 9 місяців 2012 року в сфері земельних відносин виявлено 1774 злочини, або майже на кожному другому з перевірених сільськогосподарських підприємств, що вказує на значне їх поширення. Із числа викритих злочинів – 1034 або (75,5 %) складають злочини у сфері службової діяльності, у тому числі 207 фактів хабарництва. Майже кожен 8 (207) злочин – шахрайство. У цей же період виявлено лише 33 або (1,9 %) фактів привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у великих або особливо великих розмірах. У вчиненні злочинів викрито 974 особи. Відносно 615 осіб кримінальні справи направлені до суду, з них 512 – вчинили злочини у поточному році. Серед викритих 174 осіб органів влади та управління, 160 – голови сільських, селищних рад та їх заступники, 43 – працівники районних, міських, обласних держадміністрацій, 98 – службових осіб органів Держкомзему та Держземінспекції. До суду направлено кримінальні справи щодо 1108 злочинів. Судами розглянуто 246 таких справ. Засуджено 186 осіб, у тому числі до реальної міри покарання лише 39 осіб [5].

Характеризуючи наведені дані, можна стверджувати, що найбільш поширеними правопорушеннями у сфері земельних відносин продовжують залишатися зловживання службовим становищем і хабарництво.

За оцінками окремих експертів, у рейтингу найбільших хабарів в Україні половина пов'язана із питаннями отримання документів на

землю. Через корупційні схеми у сфері земельних відносин країна щороку недоотримує 7 млрд дол. США інвестицій, а тіньовий обіг землі сягає 3 млрд дол. [6]. Проте, аналізуючи статистичні дані про результати роботи правоохоронних органів, постає запитання щодо суспільної небезпеки злочинів, що викриваються, оскільки лише окремі особи, які їх вчинили, притягуються до відповідальності. Це можливе при викритті дріб'язкових злочинів, відсутності належної доказової бази або корумпованості у судових органах.

Для підтвердження або спростування тези про поширеність корупції у сфері земельних відносин та її суспільну небезпеку, проаналізуємо статистичні дані про виявлені кримінальні й адміністративні корупційні правопорушення.

У поточному році всіма правоохоронними органами закінчено розслідування кримінальні справи за 242 злочинами, виявленими у сфері земельних відносин. Найбільше таких злочинів виявлено у Київській – 27, Луганській – 20, Харківській – 16 областях, Дніпропетровській області та Автономній Республіці Крим – по 15. Лише п одному злочину виявлено у Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській, Рівненській, Чернігівській областях та м. Києві. Жодного злочину у зазначеній сфері діяльності не виявлено у м. Севастополі.

У вчиненні злочинів викрито 187 осіб, у тому числі 74 – за хабарництво, 71 – зловживання владою, 26 – службове підроблення, 15 – привласнення та розтрату майна. Проте, слід звернути увагу на той факт, що лише відносно 37 посадових осіб вироки суду набрали законної сили, з них 22 особи засуджено, у тому числі 3 – до позбавлення волі на певний строк, на 1 особу накладено арешт та 3 – оштрафовано, 18 – позбавлено права обіймати посади і займатися певною діяльністю. Відносно 15 осіб кримінальні справи закрито, у т. ч. 1 – у зв'язку з передачею на поруки, 7 – з амністією, 6 – із закінченням строків давності та 1 – з інших причин [7].

За цей же період усіма правоохоронними органами виявлено 45 посадових осіб, які вчинили адміністративні корупційні правопорушення у сфері земельних відносин [8].

Аналізуючи наведені статистичні дані, можна зробити висновок, що вони не повною мірою відображають реальний стан корупції у сфері земельних відносин в Україні та активність роботи правоохоронних органів у цьому напрямі. У переважній більшості викриваються незначні правопорушення та до відповідальності в основному притягуються посадові особи низької ланки.

Причиною такого стану, на нашу думку, є відсутність єдиного спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції. Відповідно до ст. 5 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції” від 7 квітня 2011 року № 3206-VI такими суб'єктами є: органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю Міністерс-

тва внутрішніх справ України, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України [9]. До того ж, визначено ще цілу низку суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, беруть участь у протидії корупції та координують діяльність правоохоронних органів у цьому напрямі. Проте, ефективної та системної роботи щодо протидії корупції у них бракує.

Список використаних джерел

1. Украина опустилась в рейтинге восприятия коррупции [Электронный ресурс] // “Коммерсантъ-Украина. Online”. – 2011. – 2 декабря. – Режим доступа : <http://www.kommersant.ua/doc/>.
2. Боротьба з корупцією в Україні. Земельна сфера / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapolicy.org/uk/article/272/>.
3. Тимчасовий оперативний звіт по виявленню Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки // Форма 2 – ЕКОН (469); МВС України. – К., 2008. / Відомчий документ.
4. Тимчасовий оперативний звіт по виявленню Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки // Форма 2 – ЕКОН (469); МВС України. – К., 2009. / Відомчий документ.
5. Оперативний звіт про результати діяльності органів внутрішніх справ за пріоритетними напрямками роботи за 9 місяців 2012 року. Форма 2 – ЕКОН (469); МВС України. – К., 2012. / Відомчий документ.
6. Рибакowa І. Через корупційні схеми у “земельний” сфері країна втрачає сім мільярдів доларів інвестицій / Ірина Рибакowa // Газета по-українськи. – 2011. – № 1317. – С. 4. – 9 листоп.
7. Відомості про кримінальні корупційні правопорушення за 9 місяців 2012 року. МВС України. – К., 2012. / Відомчий документ.
8. Відомості про адміністративні корупційні правопорушення. Звіт про стан протидії корупції за 9 місяців 2012 року. Форма № 1-KOP / Відомчий документ.
9. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.

Под призмой анализа результатов работы правоохранительных органов характеризуется состояние коррупции в сфере земельных отношений в Украине и эффективность противодействия ей.

Under the prism of analysis of the law enforcement bodies effort the state of corruption in the land relations sphere in Ukraine and the efficiency of its counteraction is characterized.

Стаття надійшла до редакції журналу 5 жовтня 2012 року.